

Söderby-Huvudgård

Rapport 2016:07

Arkeologisk utredning etapp 1 och 2 inom fastigheten Söderby-Huvudgård
2:1.

Österhaninge socken
Haninge kommun
Södermanland

Tove Stjärna

CC BY 04

Stockholms läns museum

Foto: Tove Stjärna om inget annat anges.

Produktion: Stockholms läns museum

Allmänt kartmaterial: Lantmäteriverket. Medgivande 97.0133

Nacka 2016

Söderby-Huvudgård

Arkeologisk utredning etapp 1 och 2

Tove Stjärna

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens beslut, dnr:	43112-19418-2016 (2016-06-21)
Stockholms läns museums dnr/projektnr:	2016:088/5016008
Landskap:	Södermanland
Kommun:	Haninge
Socken:	Österhaninge
Fastighet:	Söderby-Huvudgård 2:1
Fornlämning:	-
Koordinatsystem:	Sweref 99 TM
Typ av undersökning:	Arkeologisk utredning etapp 1 och 2
Projektgrupp:	Tove Stjärna (projektledare), Lars Andersson
Uppdragsgivare:	Haninge kommun
Undersökningsperiod:	juni 2016 (etapp 1), augusti 2016 (etapp 2)
Arkivmaterial:	Stockholms läns museums arkiv
Fynd:	Inga fynd tillvaratogs vid utredningen

INNEHÅLL

Administrativa uppgifter	4
Sammanfattning	6
Bakgrund och syfte	6
Topografi och fornlämningsmiljö	8
Genomförande	9
Resultat	9
Ettapp 1	9
Ettapp 2	11
Referenser	13
Bilaga 1. Provrutor, tabell	
Bilaga 2. Objekttabell	

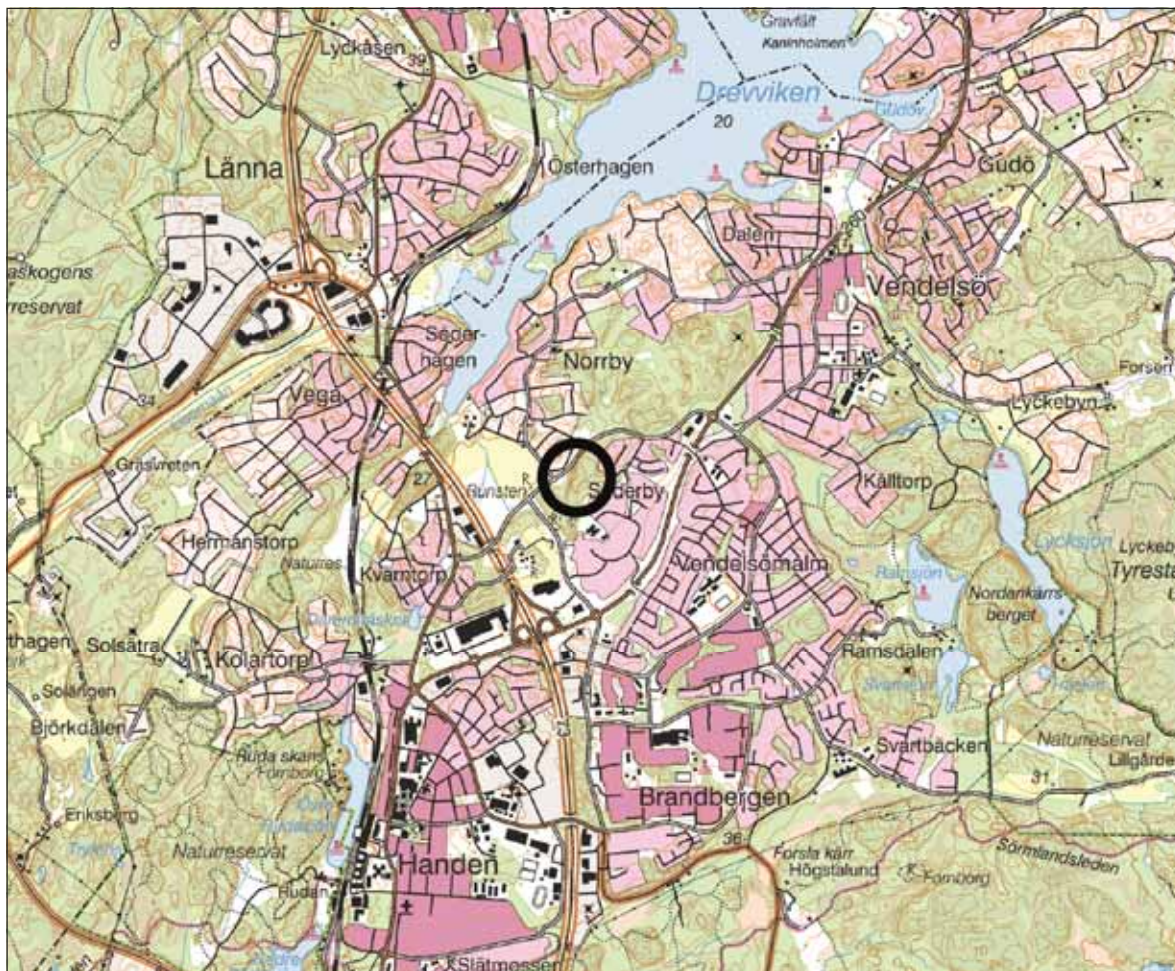

Fig. 1. Läget för utredningsområdet markerat på översiktskarta. Skala 1:50 000.

Sammanfattning

Stockholms läns museum har under juni och augusti 2016 utfört en arkeologisk utredning etapp 1 och 2 inom fastigheten Söderby-Huvudgård 2:1, Österhaninge socken, Haninge kommun (fig. 1 och 2). Anledningen var upprättandet av en detaljplan inför planerad bebyggelse. Uppdragsgivare var Haninge kommun.

Området omfattade en yta av cirka 4,7 hektar bestående av delvis kuperad terräng i bergig skogsmark. Syftet med utredningen var att fastställa om tidigare ej kända fornlämningar fanns inom området.

Vid utredningen framkom två tidigare oregistrerade objekt varav ett bedömts utgöra fornlämning (se fig. 9). Det andra objektet, ett förmodat läge för aktiviteter under stenåldern, avskrevs efter utredningsgrävning. Fornlämningen utgörs av den tidigare tomten till den idag försvunna gården Kléna. I anslutning till, men utanför utredningsområdet (UO) påträffades ytterligare två objekt av antikvariskt intresse (fig. 9). Objekten utgörs av en stensatt terrasskant (objekt 3) samt en jordkällare (objekt 4). Lämningarna bedöms kunna höra samman med bruket av gården Kléna varför de inom ramen för utredningen uppmärksammats, trots att de är belägna utanför UO.

Bakgrund och syfte

Haninge kommun arbetar med detaljplan för Söderby, fastigheten Söderby-Huvudgård 2:1, inför planerad bebyggelse av bostäder, lokalgata och eventuell förskola. Marken fungerar idag som rekreativ område. Syftet med utredningen var att ta reda på om det finns okända fornlämningar i området som be-

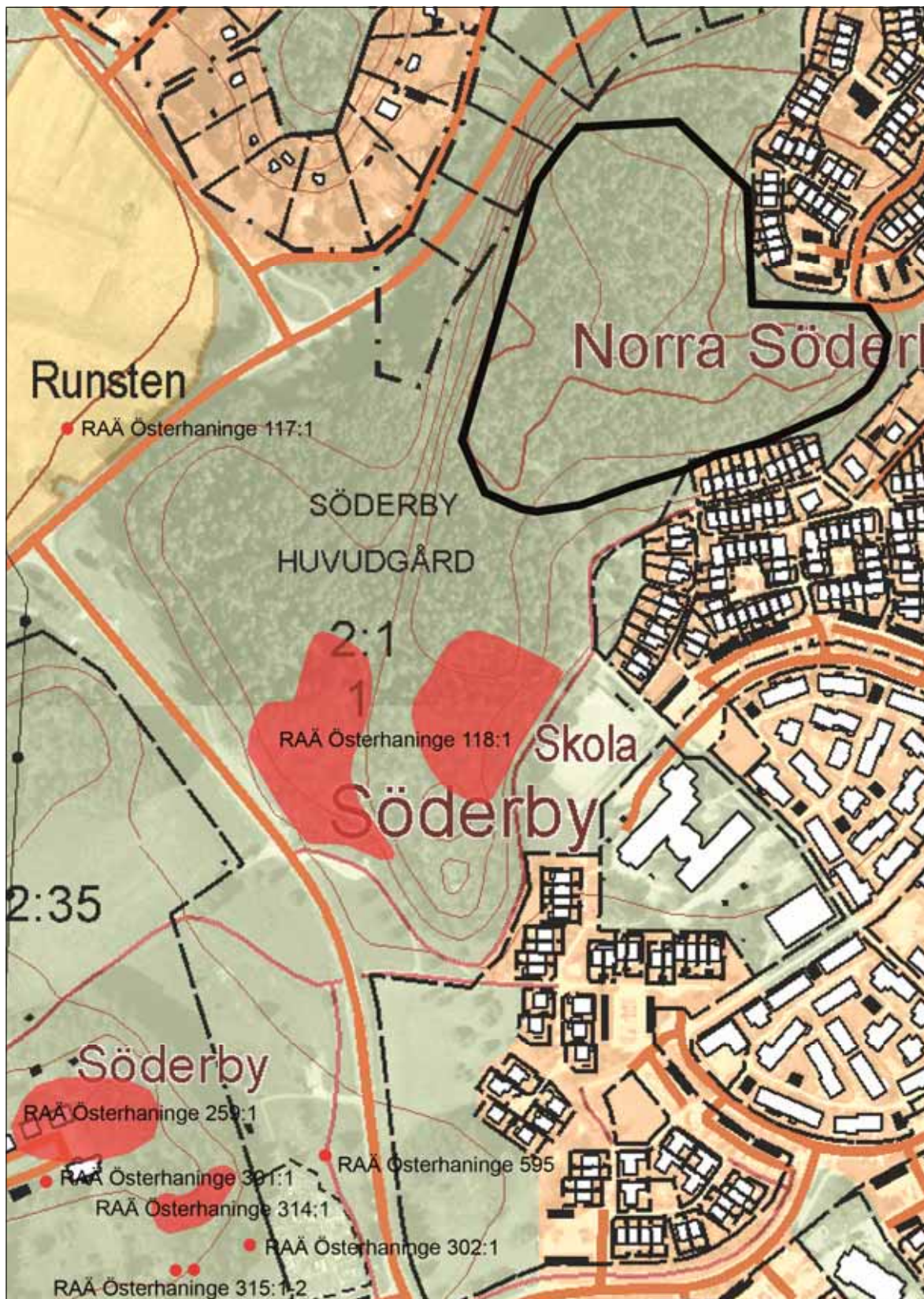

Fig. 2. Fastighetskartan med utredningsområdet markerat med svart linje. Röda ytor och punkter motsvarar registrerade fornlämningar i forminnesregistret (FMIS). Skala 1:4000.

rörs av planerade arbeten (Lst beslut 43112-19418-2016). Stockholms läns museum utförde utredning under juni och augusti 2016. Uppdragsgivare var Haninge kommun.

Topografi och kulturmiljö

Utredningsområdet omfattar cirka 4,7 hektar och består huvudsakligen av delvis kraftigt kuperad terräng i bergig skogsmark. Markslaget utgörs i huvudsak av berg av gnejs med mellanliggande inslag av morän.

Inom utredningsområdet var inga fornlämningar kända inför utredningen. I närområdet finns sedan tidigare registrerat ett gravfält av yngre järnålderskaraktär (RAÄ Österhaninge 118:1a och b) samt en runsten (RAÄ Österhaninge 117:1). I närheten finns även Söderby bytomt (RAÄ Österhaninge 259:1),

Fig 3. Kartöverlägg med karta från 1783 rektifierad mot dagens fastighetskarta. UO markerat med svart linje.. Skala 1:4000.

med skriftliga belägg från år 1648, och intill bytomten finns en runsten (RAÄ Österhaninge 301:1), ett gravfält (RAÄ Österhaninge 314:1), en hög (RAÄ Österhaninge 302:1) samt två stensättningar (RAÄ Österhaninge 315:1-2). Söder om UO finns även fyndplatsen för en bronssölja (RAÄ Österhaninge 595).

Inga större arkeologiska undersökningar har gjorts i närområdet. En mindre schaktkontroll utfördes år 2012 utmed södra kanten av gravfältet RAÄ Österhaninge 118:1 i samband med nedläggning av elkabel, dock utan att något av antikvariskt intresse påträffades (Andersson 2012). På samma gravfält har även en grav utsatts för skadegörelse, vilket dokumenterades år 2014 (Werthwein 2014).

Genomförande

Utredningen var uppdelad i en etapp 1 och 2. Etapp 1 bestod av en kart- och arkivgenomgång (ATA, FMIS, Lantmäteriets digitala kartarkiv, Sveriges geologiska undersökningar, Vitterhetsakademiens bibliotek samt ortnamnsregistret SOFI) samt en fältinventering. Syftet med kart- och arkivstudien var att klargöra hur området har nyttjats över tid samt att eftersöka uppgifter om eventuella tidigare undersökningar i området. De vid fältinventeringen påträffade objekten mättes in med GPS samt dokumenterades i text och med foto. Vid utredningstillfället var delar av UO mycket kraftigt beväxt vilket ställvis försvårade inventeringen avsevärt.

Etapp 2 omfattade grävning för hand. Ursprungligen planerades grävning med maskin något som dock omöjliggjordes på grund av den kuperade terrängen. Samtliga ytor återställdes efter avslutat fältarbete.

Fig. 4. Foto av Hus 2 från år 1940 (från Hall 1989).

Resultat

Etapp 1

Utöver de historiska kartorna påträffades vid kart- och arkivgenomgången inga handlingar som direkt berörde tidigare händelser inom UO. I samband med kartstudierna rektifierades 1783 års karta för att avläsas mot dagens landskap (fig 3). Den tidigare platsen för gården Klena uppmärksammades då ha varit belägen inom UO:s södra del. På de historiska kartorna kan man följa utvecklingen inom området från år 1783 och framåt. På 1783 års karta finns Klena hemman utsatt och bebyggelsen återkommer till och med den ekonomiska kartan från år 1951 (fig. 3). Klenas historia har beskrivits av hembygdsforskare Henry Hall (1989), som även har gjort en inventering av de byggnadsrester som syns ovan mark idag (fig. 6). Hall var dock osäker på om de lämningar som han såg tillhörde gården Klena, men att så är fallet bör nu anses vara styrkt. Namnet Klena går att följa ned till år 1385 (SOFI ortnamnsregister), men hur långt tillbaka i tiden bebyggelse funnits på just denna plats är inte känt.

I samband fältinventeringen påträffades två tidigare oregistrerade objekt som bedömdes vara av antikvariskt intresse inom UO (objekt 1 och 2, fig 9). Av dessa utgjorde objekt 1 lämningarna efter gården Klena och objekt 2 vad som bör ha varit ett topografiskt sett gynnsamt boplatsläge under stenåldern.

Fig. 5. Läget för hus 2 vid inventeringstillfället. Notera bergklacken till vänster som även syns i fotografiet från år 1940 ovan.

Strax söder om, men utanför UO, observerades ytterligare två antikvariskt intressanta objekt i form av dels en stensatt terrass, dels en jordkällare (objekt 3 och 4). Objektet antas eventuellt höra samman med bebyggelsen vid Klena gård.

Med stöd av rektifieringen av 1783 års karta samt synliga lämningar på plats bedömdes objekt 1 utgöra fornlämning. Objekt

Klena

Uppmätt och ritad
1986 05 27
av
Henry Hall

1. Bostadshus
2. Uthus
3. Källare
4. Frukträd
5. Lönn
6. Syrener

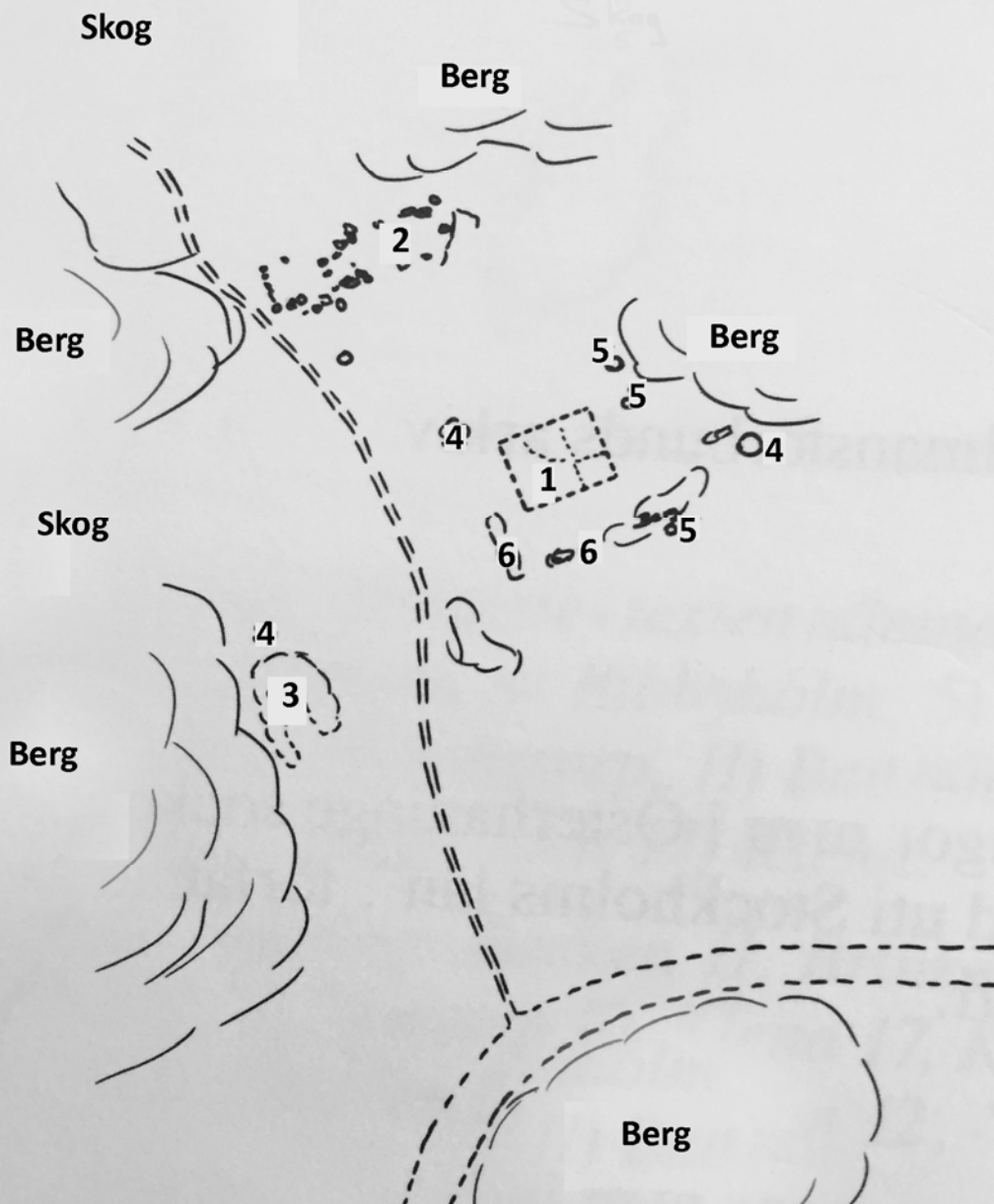

Fig 6. Henry Halls kartering av Klena (1989). Numreringen av husen 1 och 2 är samma som används i denna rapport.

2 bedömdes efter samråd med Länsstyrelsen i Stockholm behöva utredas vidare genom grävning etapp 2 i syfte att fastställa antikvarisk status.

Etapp 2

Inom objekt 2 grävdes nio provgropar i syfte att eftersöka spår av antikvariskt intresse (fig. 9, bilaga 1). Ingenting framkom som styrkte antagandet av ett tidigare nyttjande av ytorna, varför objekt 2 avskrevs från vidare utredning.

Objektsbeskrivning

Objekt 1, Gårdstomt till Klēna. Fornlāmning.

Gårdstomt, ca 40 x 50 m. Delvis belāgen utanfōr UO. Avgrānsningen svārbedōmd pga kraftig vegetation vid inventeringstillfālet. Tomten tillhōr hemmanet Klēna enligt 1783 ārs karta. Lāmningarna synliga ovan mark utgōrs av tvā husgrunder, en grund till en jordkällare samt spār av odling i form av ākerhak.

Husgrund nr 1 ār ca 7 x 5 m, ca 0,5 m hōg, belāgen i ōst-vāstlig riktning pā en fōrhōjning. Syllen ār endast tydlig i syd och i vāst. Syllstenarna varierar i storlek mellan 0,4-0,6 m stora. Inom grunden fōrekommer strukturer men pā grund av mycket kraftig vegetation var det svårt se exakt form fōr dessa samt att ytan ār gropig, sannolikt utgōrs den av rasmassor. Enstaka tegelfragment fōrekommer i ytan. Bevāxt med lōvtrād samt syrenbuskar. Troligen grunden till det hus som enligt Hall (1989) brann pā 1970-talet. Grundens ālder ār dock troligen betydligt āldre.

Husgrund nr 2 ār ca 7 x 4,5 m med syll i samtliga vāderstreck utom mot norr dār den saknas helt. Syllstenarnas storlek varierar mellan 0,5-0,8 m. Ōst-vāstlig riktning. I den ōstra delen finns ett spisarōset, nāgot rundad form, ca 2 x 2,5 m stort. Enstaka skārving sten fōrekommer i ytan pā spisarōset. Antydan till utbyggnad, eventuell fōrstukvist, mitt pā sōdra lāngsidan. Utbygganden strācker sig ca 1 m ut frān lāngsidan och ār ca 2 m bred. Ett stōrre markfast block, ca 1,2 m i diameter ār belāget direkt om utbyggnaden. Tegel saknas i ytan och grunden framstār vara av āldre karaktār än den andra husgrunden.

Jordkällare, ca 7 x 5 m stor i norr-sydlig riktning, ōppning mot syd. Inermātt ca 2 m och vallar (vāggar) vilka ār ca 1,5 m breda. Tydligt kallmurade sidor. Cirka 1 m hōg.

Fig. 8. Jordkällaren inom objekt 1. Foto frān S.

Fig. 7. Sōdra syllen till hus 2. Foto frān S.

Mellan husgrunderna 1 och 2 ār det en nivāskillnad med en tydlig kant som skiljer ytorna āt. Nedanfōr kanten finns ett ākerhak som lōper i nordsydlig riktning fōr att sedan svānga mot ōst. Dā ākern ligger dikt an husgrund nr 1 ār det troligt att ākern ār āldre än huset och kanske tillhōr husgrund nummer 2. Det ār sālunda mōjligt att de tvā husgrunderna representerar olika generationer av gārden. Nāgot som āven sjālva husgrundernas utseende pekar pā. Gårdstomten utgōr fornlāmning grundat pā kartō-

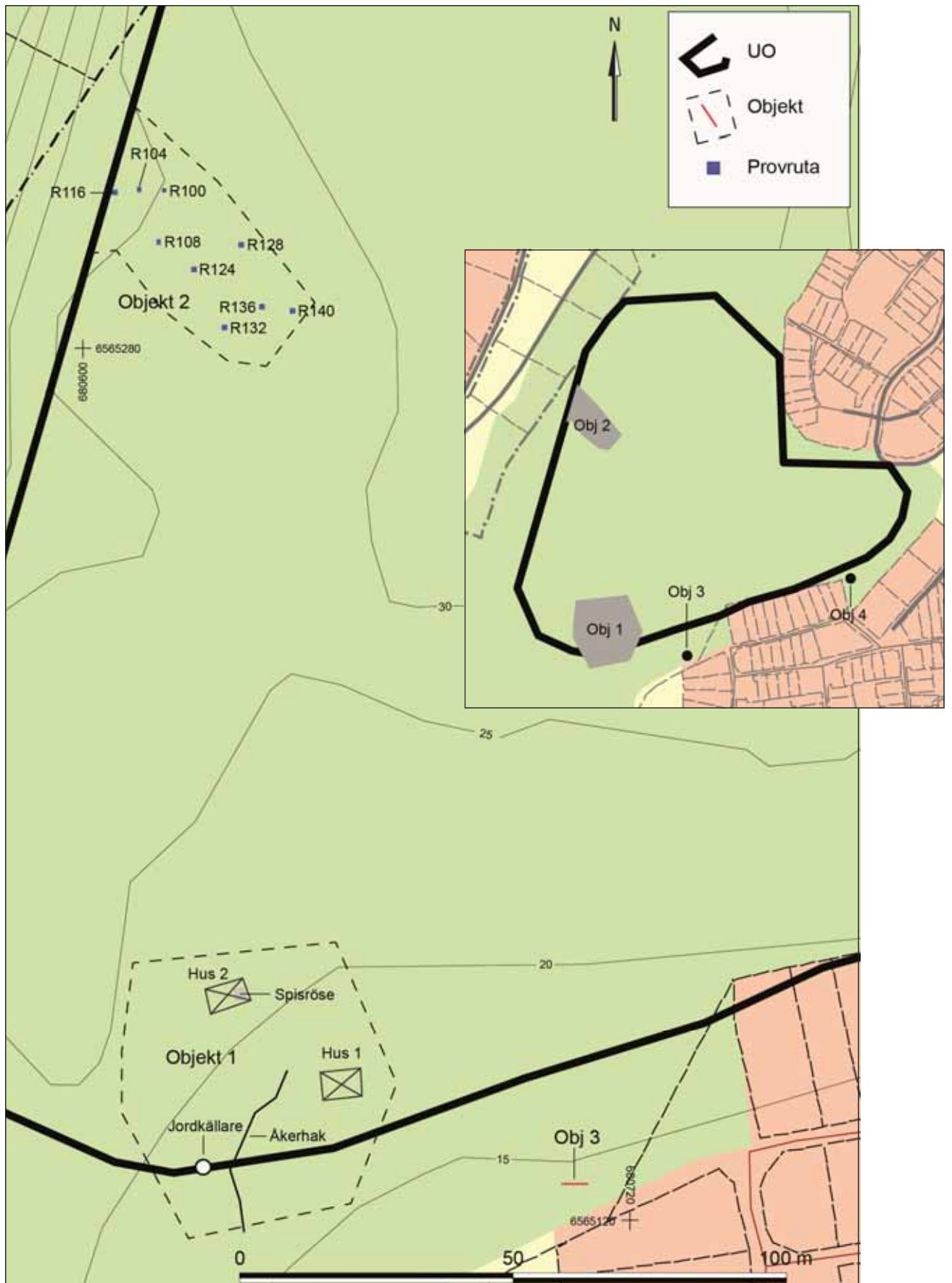

Fig. 9. Plankarta med objekt inom UO, skala 1:1000. Infällt en översikt-karta över hela UO med läget för samtliga påträffade objekt, skala 1:4000.

verlägget från 1783. För att säkerställa de olika byggnadernas ålder behövs dock vidare undersökningar.

Objekt 2. Boplatsläge. Ej fornlämning. Lämpligt läge för boplats/aktivitetsyta under stenåldern, ca 20 x 40 m. Området låg delvis i ett skyddat läge med berg i ryggen mot NV som sedan öppnar upp mot det som idag är bergskant och där vattnet bör ha gått upp under äldre stenålder, ca 50 meter över havet. Inom området grävdes nio provrutor á 1 x 1 m. Inget av antikvariskt intresse påträffades.

Objekt 3. Stensatt terrasskant. Övrig kulturhistorisk lämning. Cirka 10 x 3 m, ca 0,4 m hög, öst-väst. Stenstorlek mellan 0,3-0,6 m i ytan. Det är möjligt att terrassen ingår i lämningarna tillhörande gården Klena men för att fastställa detta krävs vidare undersökning .

Objekt 4. Husgrund, historisk tid. Övrig kulturhistorisk lämning. Jordkällare, ca 5 x 5 m, ca 0,5 m hög. Öppen mot syd. Vid utredningstillfället belamrad med skräp. Det är inte möjligt att avgöra jordkällarens rumsliga eller tidsmässiga sammanhang och lämningen bedöms utgöra en övrig kulturhistorisk lämning.

Referenser

Andersson, K. 2012. *Söderby. Arkeologisk förundersökning intill fornlämning RAÄ Österhaninge 118:1, Söderby huvudgård 2:1, Österhaninge sn, Haninge kn, Södermanland.* Stockholms läns museum rapport 2012:9.

Hall, H. 1989. Torpen. De flyttande folken. I: *Haninges historia.*

Wertwein, G. 2014. *PM dokumentation av skador på gravfält RAÄ-nr Österhaninge 118:1 inom fastigheten Söderby Huvudgård 2:1, Haninge kommun.* Arkeologistik rapport 2014:13.

Arkiv

Lantmäteriet. Lantmäteristyrelsens arkiv (LMS). Akt: A127-50:2

Riksantikvarieämbetet, fornminnesregistret (FMIS)

Sveriges geologiska undersökningar (SGU), Stockholm SV, 1968.

Ortnamnsregistret SOFI.

Bilaga 1. Provrutor

Objekt	Provruta	Storlek (m)	Djup (m)	Beskrivning
2	R100	1 x 1	0,05	Mycket tunn fyllning av podsol följt av berg.
2	R104	1 x 1	0,05-0,1	Fyllning av podsol följt av morän.
2	R108	1 x 1	0,15	Fyllning av podsol följt av berg.
2	R116	1 x 1	0,15	Fyllning av podsol följt av morän.
2	R124	1 x 1	0,1-0,15	Fyllning av podsol följt av berg.
2	R128	1 x 1	0,25	Fyllning av podsol ca 10 cm, följt av morän.
2	R132	1 x 1	0,25	Fyllning av podsol ca 10 cm, följt av morän.
2	R136	1 x 1	0,25	Fyllning av podsol ca 10 cm, följt av morän.
2	R140	1 x 1	0,25	Fyllning av podsol ca 10 cm, följt av morän.

Bilaga 2. Objekttabell

Objekt	Typ	Beskrivning	Antikvarisk bedömning
1	Gårdstomt	Gårdstomt, ca 40 x 50 m (varav cirka 40 x 40 m faller inom UO). Tomten till hemmanet Klena enligt 1783 års karta. Bestående av två husgrunder och en grund till en jordkällare. Utanför UO finns en stensatt terrasskant (obj. 3) vilken möjligen tillhör gården samt att ca 150 m öst om tomten finns ytterligare en jordkällare (obj. 4).	Fornlämning
2	Boplatsläge	Lämpligt läge för boplat/aktivitetsyta under stenåldern, ca 20 x 40 m. Området låg delvis i ett skyddat läge med berg i ryggen mot NV som sedan öppnar upp mot det som idag är bergskant och där vattnet bör ha gått upp under äldre stenålder, ca 50 meter över havet. Avskrevs efter utredningsgrävning.	Ej fornlämning
3	Stensatt terrasskant OBS: belägen utanför UO.	Stensatt terrass. Cirka 10 x 3 m, ca 0,4 m hög, östväst. Stensstorlek mellan 0-3-0,6 m i ytan. Oklar status.	ÖKL
4	Jordkällare OBS: belägen utanför UO	Jordkällare, ca 5 x 5 m, ca 0,5 m hög. Öppen mot syd idag belamrad med skräp. Oklar status.	ÖKL

**STOCKHOLMS
LÄNS
MUSEUM**

Stockholms läns museum, Järnvägsgatan 25, 131 54 Nacka, 08-586 194 00 www.stockholmslansmuseum.se